

اثربخشی آموزش گروهی تحلیل تبادلی بر میزان تعارضهای والد - فرزند دانش آموزان پایه اول دبیرستان^۱

طاهر علیزاده^۲

دکتر مسعود غلامعلی لواسانی^۳

دکتر یاسر مدنی^۴

چکیده

امروزه آموزش مهارت‌های برقراری ارتباط از جمله مهارت حل تعارض، به مثابه یکی از چندین مهارت زندگی، از اهمیتی خاص برخوردار است. از مهم‌ترین حیطه‌های تعارض میان اعضای خانواده، تعارضات ایجادشده میان فرزند و والد است. هراندازه تعارض میان والد و فرزندان بیشتر باشد، مشکلات رفتاری در نوجوان بیشتر می‌شود. هدف پژوهش حاضر، بررسی اثربخشی آموزش گروهی تحلیل تبادلی بر میزان تعارضهای والد- فرزند دانش‌آموزان پایه اول دبیرستان منطقه مرحمت‌آباد مرکزی، استان آذربایجان غربی است. روش این پژوهش از نوع نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه گواه است. جامعه آماری پژوهش شامل همه دانش‌آموزان پسر پایه اول دبیرستان منطقه مرحمت‌آباد در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ است. نمونه پژوهش متشکل از ۳۰ نفر بودند که با شیوه نمونه‌گیری تصادفی از میان دانش‌آموزانی انتخاب شدند که بیشترین تعارض را با والدینشان داشتند و به‌صورت تصادفی در دو گروه آزمایشی (۱۵ نفر) و گواه (۱۵ نفر) قرار گرفتند. ابزار پژوهش، پرسشنامه تاکتیکهای تعارض میان والد- فرزند (اشتراس، ۱۹۹۰) بوده است. نخست از گروه آزمایش و گواه پیش‌آزمون تعارض والد- فرزند به عمل آمده، پس از آن متغیر آزمایشی (برنامه آموزش تحلیل تبادلی) طی هشت جلسه برای گروه آزمایش اجرا شده، سپس برای هر دو گروه پس‌آزمون اجرا شده است. نتایج تحلیل کوواریانس نشان داد که آموزش تحلیل تبادلی بر تعارضات والد- فرزند و زیرمؤلفه‌های آن شامل پرخاشگری کلامی و فیزیکی و استدلال کلامی تأثیر دارد ($P < 0/001$). در واقع آموزش تحلیل تبادلی سبب کاهش تعارضات والد- فرزند، کاهش پرخاشگری کلامی، کاهش پرخاشگری فیزیکی و افزایش استدلال دانش‌آموزان پسر در گروه آزمایش می‌شود.

کلید واژگان: تحلیل تبادلی، تعارض والد- فرزند، پرخاشگری، استدلال کلامی

تاریخ دریافت: ۹۶/۸/۹ تاریخ پذیرش: ۹۷/۶/۱۱

۱. این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد است.

۲. دانشجوی دکتری مشاوره توانبخشی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

۳. دانشیار، گروه روانشناسی تربیتی و مشاوره، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۴. استادیار، گروه روانشناسی تربیتی و مشاوره، دانشگاه تهران، تهران، ایران

T.alizade@ut.ac.ir
lavasani@ut.ac.ir
yaser.madani@ut.ac.ir

مقدمه

خانواده جایگاهی مرکزی در زندگی افراد و محیطی مؤثر بر سلامت جسمی و روانی است (کورنر و شروت^۱، ۲۰۱۴) که شرایط لازم را برای رشد و رسیدن به توان جسمی، روانی و اجتماعی فراهم می‌آورد (بهفر، آقامحمدیان و مهram، ۱۳۸۵). چگونگی ارتباط اعضا در خانواده موتور روابط اجتماعی و ضرورتی برای همه روابط است (پاپوف و ایلسانمی^۲، ۲۰۱۵). روابط نامناسب والدین در خانواده موجب شکل‌گیری رفتارهای اجتماعی نامناسب ناخواسته‌ای در نوجوانان می‌شود که سهمی عمده در چگونگی روابط آنان با دوستان و همسالانشان و به‌طور کلی نحوه پاسخهای آنان به موقعیتهای متفاوت اجتماعی خواهد داشت. ارتباطات مؤثر، موجب شکوفایی هویت، کمال انسان و مبنای اولیه پیوند وی با دیگران است. این در حالی است که ارتباطات غیرمؤثر، مانع شکوفایی انسان می‌شود و روابط را تخریب می‌کند؛ بنابراین اساس زندگی و خوشبختی انسان را همین ارتباطهای میان-فردی تشکیل می‌دهد (یزدان‌پناه، حضرتی، کیانی و اشرف آبادی، ۱۳۹۱). از سویی هم به نظر می‌رسد تعارض^۳ در روابط نزدیک غیرقابل اجتناب است. رنک، لیلیکوئیست، سیمپسن و فارس^۴ (۲۰۰۵) عقیده دارند که بروز تعارض در روابط انسانها با یکدیگر امری رایج و اجتناب‌ناپذیر است، به‌گونه‌ای که می‌توان از تعارض به منزله رایج‌ترین پدیده‌های موجود در روابط انسانها نام برد. در این میان، به نظر می‌رسد که شروع بلوغ در نوجوانان و تغییرات ناشی از آن می‌تواند زمینه‌ساز تعارض نوجوان با والدین و یا والد شود (میکوچی^۵، ۱۳۹۳). تعارض با والدین عبارت است از چالشهای ارتباطی و تعارضی که حین رشد و تغییر یافتن اعضای خانواده ایجاد می‌شود (ازمت و بای‌اوقلو^۶، ۲۰۰۹). در دوران نوجوانی والدین و نوجوانان کمتر با یکدیگر صمیمی اند. تواناییهای جدید استدلال کردن نوجوانان نیز می‌تواند در افزایش تنش خانوادگی دخالت داشته باشد؛ درعین‌حال، درخواست فرزندان از والدین برای اینکه با آنها مانند بزرگسالان رفتار کنند، دوره‌های موقتی تعارض به بار می‌آورد (درویش‌محمدی، ۱۳۹۱). همچنین تغییرات گوناگونی که در دوره نوجوانی اتفاق می‌افتد، سبب خودمختاری و فاصله‌گیری روانی از والدین می‌شود (برک^۷، ۱۳۹۴). تعارض و کشمکش میان فرزندان و والدین دور از انتظار نیست، اما

1. Koerner & Schrodt
2. Popov & Ilesanmi
3. Conflict
4. Renk, Liljequist, Simpson & Phares
5. Miccuci
6. Özmete & Bayoğlu
7. Berk

باید توجه داشت که چنین امری مانع ایجاد روابط مثبت و سازگارانه میان والد و فرزند می‌شود (زیفرت و شوارتز^۱، ۲۰۱۱). هراندازه میزان تعارض میان والدین و نوجوان بیشتر باشد، میزان هیجانات منفی و مشکلات رفتاری در نوجوان بیشتر می‌شود (جانسون، منینگ، گیوردانو و لانگمور^۲، ۲۰۱۵).

در همین راستا، از میان دیدگاههای مختلف روانشناسی، نظریه تحلیل تبدالی^۳ در زمینه‌هایی که نیاز به درک افراد، روابط میان-فردی و ارتباطات باشد به کار می‌رود (استوارت و جوینز^۴، ۲۰۱۰). نظریه تحلیل تبدالی، نظریه‌ای در مورد شخصیت، روشی منظم برای روان‌درمانی به‌منظور رشد و تغییر شخصی است که اریک برن ارائه کرده است. شیوه تحلیل تبدالی، روشی عقلانی است که فرد را در تجزیه، تحلیل و درک رفتار خویش و همین‌طور در کسب آگاهی و قبول مسئولیت با توجه به اینکه وقایع در زمان حال اتفاق می‌افتد، یاری می‌دهد (شفیع‌آبادی و ناصری، ۱۳۹۵). چنین تحلیلی در چهار زمینه اتفاق می‌افتد، تحلیل شخصیت فرد، تحلیل رفتار متقابل یا تحلیل رابطه فرد با دیگری و روابط میان افراد، تحلیل بازیها و تحلیل نمایشنامه یا تحلیل داستان خاص زندگی فرد که او بازیگر اصلی آن است. در واقع وظیفه اصلی مشاور معتقد به TA، آن است که مهارتهایی را برای علاقه‌مندان ایجاد کند که آنها را به سوی شرایطی هدایت نماید که در آن بتوانند روابط خود را تحلیل و نتایج آن را مشاهده نمایند (احمدی، ۱۳۸۵). درمان گروهی به شیوه تحلیلی تبدالی با آموزش مفاهیم چهار وضعیت زندگی و تمرین برای استقرار وضعیت "من خوب هستم، شما خوب هستید" و با تأکید بر اینکه همه انسانها دارای خمیر مایه خوب اند و می‌توانند تغییر کنند، سعی بر افزایش امید اعضای گروه برای تلاش در تغییر دادن روابط مشکل‌زای قبلی خود داشته است. هدف مهم این نظریه واداشتن درمانجو به برقراری ارتباط بالغ-بالغ در اسرع وقت است (پروچاسکا و نورکراس^۵، ۱۳۹۴). این روش در درمان مسائل خانوادگی و ارتباطی، مسائل والدین با نوجوانان، مشاجرات گروهی، منحرفان رفتاری، مبتلایان به الکل و مواد مخدر و بزهکاران نتایج سودمندی داشته است (ساعتچی، ۱۳۹۲). مؤمنی (۱۳۸۶) و سخاوت (۱۳۹۰) نیز در تحقیق خود مؤثر بودن درمان تحلیل رفتار متقابل بر بهبود رابطه ولی - فرزندی دانش‌آموزان دختر دبیرستانی را گزارش کرده اند. قنبری هاشم‌آبادی، مداح شورچه، وفایی جهان و بلقان‌آبادی (۱۳۹۱) در پژوهش

1. Siffert & Schwarz
2. Johnson, Manning, Giordano & Longmore
3. Transactional Analysis (TA)
4. Stewart & Joines
5. Prochaska & Norcross

خود نشان دادند که تحلیل تبادلی بر بهبود مهارت حل تعارض دانشجویان مؤثر است. نیکبخت نصرآبادی (۱۳۸۹) در تحقیقی گزارش کرده است که آموزش تحلیل رفتار متقابل بر ابعاد تاکتیکیهای تعارض نوجوان نسبت به پدر و مادر، میزان تعارض والد-نوجوان و نگرش نوجوان نسبت به پدر و مادر مؤثر است. هرینگ، گری، تافه، تونگ، سوئینی و آینفلد^۱ (۲۰۰۶) در پژوهشی استفاده از تحلیل رفتار متقابل را در جلوگیری از افزایش تعارض و خشونت مؤثر گزارش کرده اند. محمدی، اسمعیلی و نیک (۲۰۱۰) دریافتند که گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل بر افزایش مهارتهای ارتباطی دانش‌آموزان مؤثر است. طاهری، زندپور، پورشهریاری و نفیان دهکردی (۲۰۱۷) نشان دادند که گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل بر بهبود رابطه والد-فرزندی مؤثر است.

می‌توان گفت، در میان انواع گوناگون ارتباط که در طول گستره زندگی شکل می‌گیرد رابطه والد-فرزندی یکی از مهم‌ترین آنهاست (اشتاینبرگ^۲، ۲۰۰۱، به نقل از تام و یئو^۳، ۲۰۰۸). از سویی هم، در دوره نوجوانی، تغییرات شناختی و رشد استقلال‌طلبی و خودمختاری می‌تواند زمینه‌ای برای ایجاد تعارض میان نوجوان و والدین ایجاد کند. از همین رو، کانون خانواده‌ای که بر اثر تعارض و جدال میان اعضای آن آشفته است محیط امن روانی و روحی را که در خانواده باید وجود داشته باشد، از اعضای آن می‌گیرد و سبب به وجود آمدن مشکلاتی برای اعضای آن می‌شود (مرادی و ثنائی، ۱۳۸۵). لذا کاهش این تعارضات سبب بهبود ارتباط میان والد و نوجوان می‌شود و به آنها کمک می‌کند در چهار حوزه به بهبود بخشیدن رابطه پردازند. ۱. بیاموزند که چگونه احساساتشان را بیان کنند. ۲. از انتظارات یکدیگر شناخت حاصل کنند. ۳. تلاش برای بهبود رابطه را بیاموزند. ۴. جاذبه میان یکدیگر را تقویت کنند (بولینگ، هیل و جنسیوس^۴، ۲۰۰۵). با در نظر گرفتن مطالب فوق و با توجه به لزوم کاهش تعارضات میان والد و فرزند، در این پژوهش این سؤال مطرح می‌شود که آیا آموزش گروهی تحلیل تبادلی بر میزان تعارضهای والد-فرزند دانش‌آموزان پایه اول دبیرستانی تأثیر دارد یا نه؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر با توجه به اینکه تأثیر متغیر مستقل (آموزش تحلیل تبادلی) را بر متغیر وابسته (تعارض والد فرزند) می‌سنجد، در دسته‌بندی پژوهشهای علوم رفتاری و ازلحاظ روش تحقیق

1. Herring, Gray, Taffe, Tonge, Sweeney & Einfeld
2. Steinberg
3. Tam & Yeoh
4. Bowling, Hill & Jencius

جزء پژوهشهای آزمایشی است و طرح آن از نوع پژوهشهای نیمه آزمایشی پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه گواه است.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش شامل همه دانش‌آموزان پسر مشغول به تحصیل در پایه اول متوسطه دبیرستانهای منطقه مرحمت‌آباد مرکزی، استان آذربایجان غربی در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۴ بود. نمونه‌گیری به روش تصادفی صورت گرفته است. به این ترتیب که پرسشنامه تاکتیکهای تعارض میان ۱۱۷ دانش‌آموز پایه اول دو دبیرستان منطقه مرحمت‌آباد اجرا شد و از میان کسانی که شرایط ورود به پژوهش و نمره بالا (بیشترین تعارض) داشتند، ۳۰ نفر به شیوه تصادفی انتخاب شدند و در دو گروه آزمایش (۱۵ نفر) و گواه (۱۵ نفر) به صورت تصادفی گمارده شدند. پس از انتخاب نمونه و گماردن تصادفی گروه آزمایش و گواه و اجرای پیش‌آزمون برای هر دو گروه، برای آزمودنیهای گروه آزمایش هشت جلسه آموزش تحلیل تبادلی برگزار شد. شایان ذکر است که گروه آزمایش هیچ‌گونه ریزش در طول مدت درمان نداشتند و پیش از حضور، اعضا متعهد شدند که به موقع در جلسات حاضر شوند. گروه کنترل آموزشی دریافت نکرد. همچنین برای پیشگیری از تأثیر گروه آزمایش بر گروه گواه موارد قابل کنترل مانند زمان و مکان انجام دادن گروه درمانی بیرون از محل مدرسه صورت گرفت. همچنین برای کنترل دیگر عوامل، آزمودنیها متعهد شدند که درباره جلسات و محتوای مطرح‌شده بیرون از محل جلسه صحبتی نکنند. در ادامه نیز برای رعایت اصول پژوهشی ضمن گرفتن رضایتنامه برای افراد گروه گواه سه جلسه آموزشی پس از پایان پژوهش برگزار شد.

معیارهای ورود به پژوهش، داشتن رضایتنامه والدین، محدوده سنی ۱۴-۱۵ سال، معدل ترم بالای ۱۰، نداشتن والدین طلاق گرفته یا فوت‌شده و توانایی ارتباط مؤثر با پژوهشگر بوده و معیارهای خروج نیز داشتن بیش از دو جلسه غیبت از مجموع جلسات آموزشی بوده است.

به‌منظور رعایت ملاحظات اخلاقی، به افراد شرکت‌کننده در پژوهش اطمینان داده شد که اطلاعات به‌دست‌آمده از آنها محرمانه خواهد ماند. همچنین، در مورد عدم ضرر و زیان ناشی از شرکت در پژوهش، اطلاعات کامل در اختیار شرکت‌کنندگان قرار گرفت و شرکت‌کنندگان آزاد بودند هر زمان که بخواهند به همکاری با پژوهشگر خاتمه دهند.

ابزار پژوهش

پرسشنامه تعارضات والد - فرزند: پرسشنامه تاکتیکهای تعارض میان والدین و فرزندان^۱ ۱۵ سؤال دارد که سه تاکتیک حل تعارض یعنی استدلال کلامی، پرخاشگری کلامی و پرخاشگری

فیزیکی را می‌سنجد و آن را موری ای. اشتراس^۱ (۱۹۹۰) تهیه کرده است. پنج سؤال اول این پرسشنامه استدلال کلامی، پنج سؤال دوم پرخاشگری کلامی و پنج سؤال سوم پرخاشگری فیزیکی را می‌سنجد. سؤالهای پرسشنامه پنج درجه از خیلی کم تا خیلی زیاد (مقیاس لیکرت) دارند که میزان بروز رفتار در هر پرسش را نشان می‌دهد. پنج سؤال اول پرسشنامه که مقیاس استدلال را می‌سنجد به طریقه معکوس نمره‌گذاری می‌شود. سؤالهای مقیاسهای پرخاشگری کلامی و فیزیکی به صورت مستقیم نمره‌گذاری می‌شوند. دامنه نمرات برای هر مقیاس میان ۵ تا ۲۵ است. نمره ۵ نشان‌دهنده عدم تعارض در رابطه و نمره ۲۵ نشان‌دهنده بیشترین تعارض است. همچنین دامنه نمرات برای کل آزمون میان ۱۵ تا ۷۵ است که نمره ۱۵ نشان‌دهنده عدم تعارض و نمره ۷۵ نشان‌دهنده وخیم بودن رابطه است. اعتبار این پرسشنامه را موری ای. اشتراس در سال ۱۹۷۹، ۰/۷۹ محاسبه کرده (ثنایی، ۱۳۸۹) و در ایران مرادی و باقری آن را در سال ۱۳۸۵ روی صد نفر اجرا کرده اند و پایایی آن را برای کل آزمون ۰/۷۸ و برای خرده مقیاسهای استدلال ۰/۷۰، پرخاشگری کلامی ۰/۷۴ و پرخاشگری فیزیکی ۰/۸۱ گزارش داده اند. در پژوهش حاضر برای تعیین پایایی پرسشنامه تعارضات والد - فرزند از روش آلفای کرونباخ استفاده شده که پایایی آن برای کل آزمون ۰/۸۳ و برای مؤلفه‌های استدلال، پرخاشگری کلامی و پرخاشگری فیزیکی به ترتیب ۰/۸۸، ۰/۷۹ و ۰/۷۰ به دست آمده است.

روش اجرا

پس از نمونه‌گیری و اجرای پیش‌آزمون، پژوهشگر، برنامه آموزش تحلیل تبادلی را به صورت گروهی در هشت جلسه ۹۰ دقیقه‌ای (برگرفته از کتاب استوارت و جویز، ۲۰۱۰) به گروه آزمایش ارائه کرد (مطابق جدول ۱). همچنین به منظور تأثیرگذاری بیشتر مفاهیم اصلی به صورت کلی برای تداوم و تکرار مطالب در اختیار آزمودنیها قرار گرفت تا در منزل مرور شود، درحالی‌که گروه کنترل هیچ مداخله‌ای دریافت نکرد. پس از پایان جلسات از دو گروه آزمایش و کنترل، دوباره آزمون تعارض میان والدین و فرزندان به منزلهٔ پس‌آزمون به عمل آمد. در پایان پژوهش نیز یک کارگاه دو روزه با موضوع آموزش تحلیل تبادلی برای گروه گواه برگزار شد. سرانجام، داده‌های گردآوری شده با بهره‌گیری از روش آماری توصیفی (میانگین و انحراف استاندارد) و آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیری تجزیه و تحلیل شدند.

جدول ۱: عناوین و شرح جلسات آموزش تحلیل تبدالی

جلسه	عنوان جلسه	شرح جلسه
اول	معارفه و بیان اهداف و قوانین گروه آموزشی و انجام پیش‌آزمون	۱. معرفی اعضا و پژوهشگر. ۲. بیان قواعد شرکت در گروه مانند رازداری و رعایت نظم. ۳. بیان اهداف تشکیل جلسات از جمله افزایش توان برقراری و تحلیل ارتباطات و دستیابی به ابزاری برای شناخت بهتر خود در تعامل با دیگران. انجام پیش‌آزمون
دوم	آشنایی با رویکرد تحلیل تبدالی ارائه توضیحاتی پیرامون کلیات ارتباط و تعاریف اولیه	۱. معرفی مکتب تحلیل تبدالی، تاریخچه تحلیل تبدالی و فلسفه تحلیل تبدالی و نقش این نظریه در روابط میان‌فردی شخصیت سالم
سوم	آشنایی با حالت «من کودکی» و نشانه‌های آن چهار وضعیت تصمیم‌گیری	۱. ارائه توضیحاتی دربارهٔ حالت نفسانی «من کودک» و بخشهای کنشی «من کودک». ۲. تشریح کودک مطیع، کودک طبیعی و کودک عصیانگر با ذکر مثال با شرح حالت‌های مثبت و منفی در هر نوع. ۳. توضیح چهار وضعیت در نظریهٔ تبدالی و نقش آن در تصمیم‌گیری فرد. ۴. بحث پیرامون آن دسته از تجربیات اعضا در بزرگسالی که مبتنی بر تجربیات دوران کودکی است.
چهارم	آشنایی باحالت من والدینی، نموده‌های رفتاری آن، ویژگیهای «من والدینی» و نحوه شکل‌گیری آن، برقراری ارتباط با «من والدینی» و انواع آن	۱. ارائه توضیحات اولیه دربارهٔ حالت نفسانی «من والد» و چگونگی تشکیل آن. ۲. معرفی و شناخت بخشهای کنشی «من والد». ۳. تشریح انواع والد: کنترل‌کننده، تغذیه‌کننده و جنبه‌های مثبت و منفی آن در روابط میان‌فردی. ۴. بحث در مورد آن دسته از تجربیات اعضا که مبتنی بر حالت من والدینی است. ۵. توضیح چگونگی برخورد با والد طرف مقابل و راههای پس راندن والد مخاطب (امر و نهی‌ها).
پنجم	آشنایی اعضا با حالت من بالغ، نموده‌های رفتاری و ویژگیهای آن و تقویت بعد مسئولیت‌پذیری (من بالغ انواع و بعد منفی ندارد)، شناخت انواع تبدالات، آسیب‌شناسی تبدالات	۱. ارائه توضیحات دربارهٔ حالت نفسانی «من بالغ» و تشکیل آن با ذکر مثال. ۲. توضیح چگونگی برقراری تعادل میان سه حالت من و پرهیز از آلودگی، طرد. ۳. تشریح نقش مفید هریک از حالت‌های من در زندگی. ۴. آشنایی اعضا با انواع تبدالات و نشانه‌های آن. ۱. تشریح محاوره‌های متقاطع و مکمل با ذکر مثال و آموزش چگونگی برقراری روابط مکمل، شناخت سطوح اجتماعی و روانی ارتباط. ۲. تشریح تبدالات پنهان، زاویه‌دار و مکمل با مثال‌های ملموس.
ششم	قصه زندگی و نقش آن در تصمیم‌گیریها (پیش‌نویس زندگی)	۱. تشریح قصه زندگی و دستورالعمل زندگی هر فرد. ۲. نقش قصه زندگی در ارتباط فرد با خود و در روابط میان‌فردی (رابطه پیش‌نویس با هر یک از وضعیت‌های چهارگانه زندگی) بحث در مورد تصمیمات ناآگاهانه‌ای که نشأت گرفته از قصه زندگی هر فرد است.
هفتم	تشریح بازیها و نقش آنها در روابط میان‌فردی	۱. صحبت از چرایی و چگونگی شکل‌گیری بازیها. ۲. شناخت برخی از بازیهای رایج در زندگی با ذکر مثال و انواع و امتیازات آنها. ۳. آموزش چگونگی تحلیل بازیها و اجرای آنتی‌ت‌های بازیها. ۴. تشریح بازیهای زناشویی و نقش آنها در اختلافات با ذکر مثال و رابطهٔ دختران با این بازیهای والدین. ۵. بیان بازیهای معمول در محیط آموزشی با همکلاسها، معلمان و مسئولان اجرایی دبیرستان و راه پرهیز از آنها
هشتم	آشنایی با انواع نوازش در نهایت پس‌آزمون	۱. ارائه توضیحاتی پیرامون تعریف و اهمیت نوازش. ۲. بررسی انواع نوازش با مثال: تشریح نوازشهای شرطی و غیرشرطی. تشریح نوازشهای کلامی و غیرکلامی. تشریح نوازشهای مثبت و منفی. آموزش قواعد اقتصاد نوازشی و ردیابی آنها در اعضای گروه از سوی خود ایشان و جستجوی راههایی برای شکستن هر یک از آنها. ۳. توضیح خودپیروی، خودانگیختگی و صمیمیت به مثابه ویژگیهای یک انسان بالغ با ذکر مثال و چگونگی دستیابی به این اهداف. در انتهای جلسه پس‌آزمون برگزار شد.

یافته‌ها

در این تحقیق برای بررسی تأثیر آموزش تحلیل تبادلی بر تعارض والد-فرزندی از تحلیل کوواریانس چندمتغیری (مانکوا) استفاده شده است. شاخصهای توصیفی شامل میانگین و انحراف معیار مربوط به متغیرهای پژوهش در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: میانگین و انحراف معیار تعارض والد-فرزند و مؤلفه‌های آن در گروه آزمایش و گواه در پیش‌آزمون و پس‌آزمون

متغیر	گروه	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
		میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
نمره کل تعارض والد-فرزند	آزمایش	۴۲/۱۳	۵/۲۳	۳۳/۴۰	۳/۱۸
	گواه	۴۱/۶۰	۴/۳۲	۴۰/۱۳	۳/۷۰
مؤلفه استدلال کلامی	آزمایش	۱۹/۲۷	۲/۸۴	۲۱/۴۷	۲/۶۸
	گواه	۱۹/۷۳	۲/۴۹	۱۹/۸۷	۲/۵۳
مؤلفه پرخاشگری کلامی	آزمایش	۱۱/۵۳	۳/۰۴	۸/۷۳	۲/۴۰
	گواه	۱۱/۲۰	۲/۳۴	۱۰/۷۳	۲/۶۰
مؤلفه پرخاشگری فیزیکی	آزمایش	۱۱/۳۳	۱/۵۹	۸/۲۰	۱/۴۷
	گواه	۱۱/۶۷	۲/۸۹	۹/۶۷	۱/۵۹

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، میانگین نمرات حاصل از پیش‌آزمون در گروه آزمایش و گواه تفاوت چندانی ندارد، اما در میانگین نمرات پس‌آزمون دو گروه اختلاف معنادار وجود دارد. مطابق با جدول شماره ۲ در زیرمقیاسهای پرخاشگری کلامی و پرخاشگری فیزیکی تعارض والد-فرزند، میانگین در گروه آزمایش در مرحله پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون کاهش نشان می‌دهد و میانگین نمره زیرمقیاس استدلال در پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون افزایش پیدا کرده است.

پیش از اجرای تحلیل‌های آماری مفروضه نرمال بودن توزیع نمره متغیرها مورد بررسی قرار گرفت. در جدول ۳ می‌توان نتیجه آزمون کولموگروف-اسمیرنوف را برای بررسی نرمال بودن توزیع نمرات متغیرهای وابسته مشاهده کرد.

جدول ۳: آزمون نرمال بودن توزیع نمرات متغیرهای وابسته

متغیر	Z	سطح خطا
نمره کل تعارض والد-فرزند	۰/۴۶	$P > ۰/۰۵$
مؤلفه استدلال کلامی	۰/۸۰	$P > ۰/۰۵$
مؤلفه پرخاشگری کلامی	۰/۷۷	$P > ۰/۰۵$
مؤلفه پرخاشگری فیزیکی	۰/۸۲	$P > ۰/۰۵$

بر پایه نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف توزیع همه متغیرها نزدیک به نرمال است. بر اساس آزمون لوین هیچ تفاوت معناداری میان میانگینهای دو گروه کنترل و آزمایش پیش از شروع آزمایش نبوده و شرط همگنی واریانسها برقرار بوده است ($P > 0/05$). نتایج آزمون ام باکس نیز نشان می‌دهد که ماتریسهای کوواریانس مشاهده شده متغیرهای وابسته در میان گروههای مورد مقایسه یکسان و مفروضه برقرار است ($P > 0/05$, $F(6, 5680.30) = 0/88$, $Box's M = 5/98$)؛ بنابراین این پیش فرض برای آزمون کوواریانس چندمتغیری رعایت شده است.

جدول ۴: نتایج آزمون تحلیل واریانس چندمتغیری برای تعیین معناداری اثر متغیر مستقل

نام آزمون	مقدار	F	df فرضیه	df خطا	P	اندازه اثر
اثر پیلایی	۰/۶۵	۵/۴۰	۳	۲۳	۰/۰۰۰	۰/۴۶
لامبدای ویلکز	۰/۳۴	۵/۴۰	۳	۲۳	۰/۰۰۰	۰/۴۶
اثر هتلینگ	۱/۹۰	۵/۴۰	۳	۲۳	۰/۰۰۰	۰/۴۶
بزرگترین ریشه خطا	۱/۹۰	۵/۴۰	۳	۲۳	۰/۰۰۰	۰/۴۶

جدول ۴ نتایج چهار آزمون چندمتغیری را برای معناداری اثر متغیر مستقل یعنی گروه ۱ در مدل نشان می‌دهد. F به دست آمده در هر چهار آزمون نشان می‌دهد که تأثیر گروهها در متغیرهای وابسته در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ معنادار است. اندازه اثر نیز ۴۶ درصد است، بنابراین، جدول آزمون تأثیرات متغیرهای میان-گروهی مطرح می‌شود.

جدول ۵: نتایج تحلیل کوواریانس برای آموزش تبدالی بر تعارض والد-فرزند در پس آزمون

منبع اثر	جمع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح خطا	اندازه اثر
پیش آزمون تعارض والد-فرزند	۱۵۵/۷۲	۱	۱۵۵/۷۲	۲۳/۶۷	$P < 0/01$	۰/۴۷
گروه	۳۶۵/۸۰	۱	۳۶۵/۸۰	۵۵/۶۱	$P < 0/01$	۰/۶۷
خطا	۱۷۷/۶۲	۲۷	۶/۵۸			

جدول ۵ نتایج آزمون تحلیل کوواریانس را برای بررسی تأثیر آموزش تبدالی بر تعارض والد-فرزند در پس آزمون نشان می‌دهد. آماره F برای تفاوت نمرات پس آزمون از نظر آماری معنادار است ($P < 0/01$, $F(1, 27) = 55/61$)؛ بنابراین منبع اثر گروه (عمل آزمایشی: برنامه رویکرد تحلیل تبدالی) توانسته است میان دو گروه تفاوت ایجاد کند. به عبارت دیگر پس از آموزش برنامه تحلیل تبدالی، نمره کل تعارض والد-فرزند گروه آزمایش (میانگین = $33/40$)، انحراف استاندارد = $3/18$ به میزان معناداری نسبت به گروه کنترل (میانگین = $40/13$)، انحراف استاندارد = $3/70$) کاهش

داشته است. مجذور اتا (۰/۶۷) به عنوان شاخص اندازه اثر نشان دهنده تأثیر قابل توجه برنامه رویکرد تحلیل تبدالی بر کاهش تعارضهای والد-فرزند است.

جدول ۶: نتایج تحلیل کوواریانس تک متغیری مؤلفه‌های تعارض والد-فرزند

منبع اثر	وابسته	جمع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر
گروه	مؤلفه استدلال کلامی	۷۰/۸۸	۱	۷۰/۸۸	۱۶/۸۷	$P < ۰/۰۱$	۰/۴۰
	مؤلفه پرخاشگری کلامی	۴۱/۸۳	۱	۴۱/۸۳	۲۴/۳۵	$P < ۰/۰۱$	۰/۴۹
خطا	مؤلفه پرخاشگری فیزیکی	۸/۴۸	۱	۸/۴۸	۵/۲۸	$P < ۰/۰۱$	۰/۱۷
	مؤلفه استدلال کلامی	۱۰۵/۰۳	۲۵	۴/۲۰			
	مؤلفه پرخاشگری کلامی	۴۲/۹۵	۲۵	۱/۷۲			
	مؤلفه پرخاشگری فیزیکی	۴۰/۱۸	۲۵	۱/۶۱			

بر اساس جدول ۶، نتایج تحلیل کوواریانس نشان می‌دهد که مقادیر F برای اثر متغیر مستقل (گروه) بر مؤلفه استدلال ($F= ۱۶/۸۷, P < ۰/۰۱$)، اثری معنادار داشته است. اندازه اثر برنامه رویکرد تحلیل تبدالی بر مؤلفه استدلال، ۰/۴۰، بود. این اثرات نشان می‌دهد در پی دوره آموزشی تحلیل تبدالی، مؤلفه استدلال افزایش داشته است با توجه به نتایج آزمون، آموزش برنامه تحلیل تبدالی بر مؤلفه استدلال مؤثر بوده است.

همچنین نتایج تحلیل کوواریانس نشان می‌دهد که مقادیر F برای اثر متغیر مستقل (گروه) بر مؤلفه پرخاشگری کلامی ($F= ۲۴/۳۵, P < ۰/۰۱$) اثری معنادار داشته است. اندازه اثر برنامه رویکرد تحلیل تبدالی بر مؤلفه پرخاشگری کلامی ۰/۴۹ بود. این اثرات نشان می‌دهد که در طی دوره آموزشی تحلیل تبدالی، مؤلفه پرخاشگری کلامی کاهش قابل توجه داشته است. با توجه به نتایج آزمون، آموزش برنامه تحلیل تبدالی بر مؤلفه پرخاشگری کلامی مؤثر بوده است.

بر اساس جدول ۶، مقادیر F برای اثر متغیر مستقل (گروه) بر مؤلفه پرخاشگری فیزیکی ($F= ۵/۲۸, P < ۰/۰۱$) اثری معنادار داشته است. اندازه اثر برنامه رویکرد تحلیل تبدالی بر مؤلفه پرخاشگری فیزیکی ۰/۱۷ بود. این اثرات نشان می‌دهد در پی دوره آموزشی تحلیل تبدالی مؤلفه پرخاشگری فیزیکی کاهش قابل توجه داشته است. با توجه به نتایج آزمون، آموزش برنامه تحلیل تبدالی بر مؤلفه پرخاشگری فیزیکی مؤثر بوده است.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر آموزش تحلیل تبدالی بر تعارض والد-فرزندی دانش آموزان پایه اول دبیرستان انجام شده است. نتایج حاصل از بررسی فرضیه‌های پژوهش حاکی از آن بود که آموزش تحلیل تبدالی بر تعارض والد-فرزند و مؤلفه‌های آن مؤثر است.

در پژوهش حاضر، آموزش تحلیل تبدالی توانست بر تعارض والد-فرزند تأثیر بگذارد و سبب کاهش آن شود. این یافته با یافته‌های پژوهش مؤمنی (۱۳۸۶)، سخاوت (۱۳۹۰)، نیکبخت نصرآبادی (۱۳۸۹)، گری و همکاران (۲۰۰۶)، قنبری هاشم‌آبادی و همکاران (۱۳۹۱)، محمدی و همکاران (۲۰۱۰) و طاهری و همکاران (۲۰۱۷) همسوست.

به عقیده رانکن، کونستانتینو، یلیکس و پوپا^۱ (۲۰۱۲) ارتباط عاملی است که در توسعه کیفیت روابط در تعاملات والدین و فرزندان نقشی مهم ایفا می‌کند. از آنجاکه حل تعارض یک مهارت میان-فردی است، ارتباط مؤثر نوجوان با والدین این امکان را فراهم می‌کند تا وجود تعارض میان والدین و فرزند در خانواده به‌خوبی مدیریت شود (کِرِن و داتو^۲، ۲۰۱۴؛ به نقل از کوک^۳، ۲۰۱۶). از سویی هم آموزش تحلیل تبدالی در هر زمینه که نیاز به درک افراد، روابط میان-فردی و ارتباطات باشد، می‌تواند به‌کار رود (استوارت و جویینز، ۲۰۱۰). نظریه تحلیل تبدالی، نظریه‌ای است بر پایه ارتباط و بهبود روابط و آموزش و به‌کارگیری آن می‌تواند افراد را در زمینه اصلاح و افزایش مهارت‌های میان-فردی یاری رساند. بنابراین بر اساس نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش می‌توان گفت آموزش تحلیل تبدالی سبب می‌شود که فرزندان با والدین ارتباط خوبی برقرار کنند، خواسته و نظرات خود را بیان کنند و این روابط به شکل دوسویه باشد، یعنی ارتباط والدین با فرزندان نیز بر اساس عطفوت، مهربانی و احترام متقابل باشد، در نتیجه از میزان احساسات خشم و آزرده‌گی فرزندان نسبت به والدین کاسته می‌شود.

درباره دلیل دیگر اثربخشی آموزش تحلیل تبدالی بر تعارض والد-فرزند می‌توان گفت که از اهداف مهم این نظریه واداشتن درمان‌جو به برقراری ارتباط بالغ-بالغ در اسرع وقت است (پروچاسکا و نورکراس، ۱۳۹۴). آموزه‌های تحلیل رفتار متقابل به نوجوانان کمک می‌کند تا بتوانند سه «حالت من» وجود خود و والدینشان را با استفاده از سرنخ‌های لفظی و غیرکلامی شناسایی کنند و به تقویت بالغ‌پردازند و به این آگاهی برسند که عصبانیتها، پرخاشگریها، حسادت‌ها و لجبازیها نشانه تسلط کودک وجود آنهاست. همچنین وجود آلودگیها و روابط متقاطع و تثبیت در وضعیتهای ناسالم زندگی سبب عدم برقراری ارتباط سالم می‌شود. به‌عنوان مثال تثبیت در وضعیت ناسالم «من خوب هستم - تو خوب نیستی» سبب احساس برتر بودن، پرخاشگری، اعتمادبه‌نفس کاذب، عدم توجه به نظرات دیگران و احترام قائل نشدن برای دیگران می‌شود و نوجوان با توجه به این آگاهیها

1. Runcan, Constantineanu, Ielics & Popa
3. Curran & Datto
3. Cook

می‌کوشد تا با کنترل نشانه‌های کودک و پسرانندن والد شخصیت خود به یک بالغ وحدت یافته دست یابد و در وضعیت سالم «من خوب هستم - تو خوب هستی» قرار بگیرد و به این ترتیب راهبردهای استدلال کلامی که از ویژگیهای بالغ است در او تقویت می‌شود و پرخاشگریها و عصبانیتها که از نشانه‌های کودک است در او کنترل می‌شود و کاهش می‌یابد.

همچنین یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که آموزش مبتنی بر رویکرد تحلیل تبادلی، بر توانایی استدلال پسران نیز مؤثر بوده است. این یافته با یافته پژوهش قنبری هاشم‌آبادی و بلقان‌آبادی (۱۳۹۱) مبنی بر مؤثر بودن تحلیل تبادلی بر بهبود مهارت حل مساله، همسوست. در تبیین این یافته می‌توان گفت که روش آموزش مبتنی بر رویکرد تحلیل تبادلی با تقویت «بالغ»، تمرین بر اساس شیوهٔ تدوین قرارداد و ایجاد فرصتهایی در گروه به منظور تصمیم‌گیری مجدد و ارائه راه‌حل به سایر اعضا، به تمرین برای حل مسئله فرد کمک می‌کند. این شیوه آموزش سبب می‌شود که دانش‌آموزانی که قدرت و توانایی ضعیف در مکالمه و ناتوانی در بحث کردن بر سر مشکلات و توانایی ضعیف در برقراری ارتباط کلامی، به ویژه در موقعیتهای تعارضی دارند، پس از آموزش به این توانایی برسند که بتوانند بر سر مشکلات به وجود آمده در ارتباط با والدینشان به بحث و گفتگو بپردازند و مشکلات موجود را حل کنند.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که آموزش مبتنی بر رویکرد تحلیل تبادلی در بهبود پرخاشگری فیزیکی در نوجوانان پسر مؤثر است. این یافته با یافته پژوهشهای تفتی، شفیع‌آبادی و سودانی (۱۳۸۸)، بهجت (۱۳۹۳) و اسداللهی، کیمیایی و مشیریان فراچی (۱۳۹۵) مبنی بر تأثیر آموزش تحلیل تبادلی بر کاهش پرخاشگری، همسوست. در تبیین یافته فوق می‌توان گفت، مهارتهای ارتباطی بخشی اساسی از زندگی اجتماعی اند و در روابط نزدیک، به دلیل تأثیرات چگونگی فرایند حل و فصل کردن موقعیتهای چالش‌برانگیز هیجانی بر کیفیت رابطه، احتمالاً از اهمیت بیشتری برخوردارند. نوجوانانی که نافرمانی و پرخاشگری می‌کنند، دارای والدین فاقد مهارت ارتباطی مؤثر با فرزندانشان هستند؛ بنابراین چرخه‌ای از تعاملات رفتاری خشونت‌آمیز به جریان می‌افتد، به این صورت که استفاده والدین از تنبیه بدنی، احتمال رفتارهای پرخاشگرانه و نافرمانی را در نوجوان افزایش می‌دهد و این خود سبب تعارض بیشتر می‌شود. در این پژوهش نشان داده شد که با بهره‌گیری از روش آموزش مبتنی بر رویکرد تحلیل تبادلی و بهبود مهارت میان-فردی می‌توان از وقوع چنین مشکلاتی کاست و پرخاشگری را کنترل کرد.

نتیجه پژوهش همچنین حاکی از مؤثر بودن برنامه تحلیل تبدالی در بهبود پرخاشگری فیزیکی نوجوانان پسر است. این یافته با یافته پژوهشهای ثقتی و همکاران (۱۳۸۸)، بهجت (۱۳۹۳) و اسداللهی و همکاران (۱۳۹۵) مبنی بر تأثیر آموزش تحلیل تبدالی بر کاهش پرخاشگری، همسوست. می‌توان گفت، هرگونه نقصی در رشد مهارت‌های ارتباطی می‌تواند آسیب‌هایی را به بار آورد و در زندگی اجتماعی مشکلاتی ایجاد کند که به پرخاشگری ختم می‌شود. افراد با مهارت‌های ارتباطی ضعیف، واکنش‌هایی شدید نسبت به نظر دیگران در مورد خودشان بروز می‌دهند و در پی آن پرخاشگری بیشتری را نشان می‌دهند. از سویی هم، افراد با مهارت‌های ارتباطی ضعیف پیوسته برای کسب تأیید اطرافیان در تکاپو هستند و به انجام دادن اعمالی مبادرت می‌ورزند که کنشوری آنها را در زندگی روزمره محدود می‌کند و این محدودیتها مشکلاتی را در روابط میان- فردی آنها به وجود می‌آورد و سبب بروز پرخاشگری می‌شود. بنابراین کسب مهارت‌های ارتباطی که بخشی مهم از فعالیت‌های جلسات گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل را به خود اختصاص می‌دهد، نقشی مؤثر در کاهش پرخاشگری نوجوانان شرکت‌کننده در جلسات دارد.

بر اساس نتایج به دست آمده و با توجه به تغییر روابط والد - فرزند در دوره نوجوانی و لزوم مسلط بودن به مهارت‌های ارتباطی و نحوه درست ارتباط برقرار کردن می‌توان کارگاه‌های آموزشی را در مدارس با حضور والدین و فرزندان برگزار کرد و به آموزش تحلیل تبدالی به یاری مشاوران و روانشناسان این حوزه پرداخت تا از این طریق گامی در جهت بهبود هر چه بهتر رابطه والد- فرزند و کاهش تعارضات برداشته شود. با توجه به اینکه در این پژوهش آموزش تحلیل تبدالی تنها روی دانش‌آموزان پسر پایه اول متوسطه انجام شده است، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی آموزش این برنامه در مقاطع دیگر تحصیلی و شهرهای گوناگون هم اجرا شود و تفاوت‌های جنسیتی نیز در آن لحاظ شود.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر جامعه آماری آن، یعنی دانش‌آموزان پسر پایه اول دبیرستان منطقه مرحمت‌آباد، بود که در تعمیم نتایج پژوهش به سایر دانش‌آموزان در مقاطع و شهرهای دیگر باید با احتیاط عمل شود. عدم امکان کنترل تأثیر سایر عوامل آموزشی مانند برنامه‌های تلویزیونی و فعالیت‌های مدرسه ای دانش‌آموزان، عدم امکان ثابت نگه داشتن شرایط روحی دانش‌آموزان در موقعیت‌های مختلف مانند زمان تکمیل پرسشنامه‌ها که ممکن است دچار خستگی یا بی‌حوصلگی شده باشند. عدم امکان پیگیری نتایج، محدودیت زمانی و لزوم هماهنگی با والدین از دیگر محدودیت‌های پژوهش حاضر بودند.

منابع

- احمدی، سیداحمد. (۱۳۸۵). *مقدمه‌ای بر مشاوره و روان‌درمانی*. نشر دانشگاه اصفهان.
- اسداللهی، جواد؛ کیمیایی، سیدعلی و مشیریان فراچی، سیدمحمد مهدی. (۱۳۹۵). اثربخشی گروه‌درمانی تحلیل رفتار متقابل بر کاهش پرخاشگری زوجین دارای همسر معتاد. *مجله پژوهش‌های روان‌شناسی بالینی و مشاوره*، ۶(۲)، ۱۵-۵.
- برک، لورا. (۱۳۹۴). *روانشناسی رشد*. ج ۱، ترجمه یحیی سیدمحمدی. تهران: ارسباران (تاریخ انتشار به زبان اصلی: ۲۰۱۴).
- بهجت، ژیلا. (۱۳۹۳). تأثیر آموزش گروهی مبتنی بر تحلیل رفتار متقابل بر پرخاشگری و عزت‌نفس دانش‌آموزان دختر پایه اول متوسطه شهر اهواز. پایان‌نامه ارشد مشاوره. دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- بهر، زهرا؛ آقامحمدیان، حمیدرضا و مهram، بهروز. (۱۳۸۵). کارکرد خانواده دختران نوجوان مبتلابه اختلالات درون‌ریزی در مقایسه با گروه بهنجار. *تازه‌های علوم شناختی*، ۸(۲)، ۳۰-۲۱.
- پروچاسکا، جیمز و نورکراس، جان (۱۳۹۴). *نظریه‌های روان‌درمانی (نظام‌های روان‌درمانی)*، ترجمه یحیی سیدمحمدی. تهران: نشر روان (تاریخ انتشار به زبان اصلی، ۲۰۰۷).
- تقتی، طویی؛ شفیع‌آبادی، عبدالله و سودانی، منصور. (۱۳۸۸). اثربخشی آموزش گروهی مبتنی بر تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر کاهش رفتارهای پرخاشگرانه دانش‌آموزان دختر پایه اول دبیرستان شهر رشت. *فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی*، ۵(۱)، ۳۹-۲۳.
- ثنایی، باقر. (۱۳۸۹). *مقیاس‌های سنجش خانواده و ازدواج*. تهران: انتشارات بعثت.
- درویش محمدی، مژگان. (۱۳۹۱). راهبردهای روان‌شناختی: بلوغ و نوجوانی. *مجله رشد مشاور مدرسه*، ۳۰(۳)، ۵۰-۵۲.
- ساعتچی، محمود. (۱۳۹۲). *نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی*. تهران: ویرایش نشر.
- سختاوت، سعیده. (۱۳۹۰). *بررسی اثربخشی آموزش رویکرد تحلیل ارتباط محاوره‌ای بر بهبود روابط مادر - فرزندی در پسران مقطع راهنمایی شهرستان دزفول*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان.
- شفیع‌آبادی، عبدالله و ناصری، غلامرضا. (۱۳۹۵). *نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی*. تهران: مرکز نشر دانشگاهی.
- قنبری هاشم‌آبادی، بهرام‌علی و بلقان‌آبادی، مصطفی. (۱۳۹۱). اثربخشی گروه درمانی به شیوه تحلیل تبدلی بر بهبود مهارت حل مساله. *پژوهش در سلامت روانشناختی*، ۵(۳)، ۶۷-۵۹.
- قنبری هاشم‌آبادی، بهرام‌علی؛ مداح شورچه، راحله؛ وفایی جهان، زهرا و بلقان‌آبادی، مصطفی. (۱۳۹۱). اثربخشی گروه‌درمانی شناختی و تحلیل تبدلی بر بهبود مهارت حل تعارض. *مجله تحقیقات علوم پزشکی زاهدان*، ۱۴(۱)، ۴۸-۴۳.
- مرادی، امید و ثنایی، باقر. (۱۳۸۵). بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های حل مسئله بر تعارضات والد-فرزند در دانش‌آموزان پسر مقطع متوسطه شهر تهران. *مجله تازه‌ها پژوهش‌های مشاوره*، ۵(۲۰)، ۳۸-۳۳.

مومنی، مریم. (۱۳۸۶). اثربخشی درمان گروهی مادران با رویکرد تحلیل ارتباط محاوره‌ای برن بر بهبود رابطه ولی فرزندی دانش‌آموزان دختر متوسطه شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.

میکوچی، ژوزف. (۱۳۹۳). نوجوان در خانواده‌درمانی: روشهای اصلاح چرخه معیوب تعارض- کنترل، ترجمه فریده همتی. تهران: نشر رشد (تاریخ انتشار به زبان اصلی: ۱۹۹۸).

نیکبخت نصرآبادی، اعظم. (۱۳۸۹). بررسی تأثیر آموزش گروهی مهارت‌های ارتباطی/حل مسئله و تحلیل رفتار متقابل بر تعارض والد-نوجوان دختران دبیرستانی منطقه جرقویه سفلی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مشاوره گرایش خانواده، دانشگاه اصفهان.

یزدان‌پناه، محمدعلی؛ حضرتی، اصغر؛ کیانی، ستار و اشرف آبادی، مسعود. (۱۳۹۱). نقش سبکهای حل تعارض والدین و سازگاری اجتماعی و شیوه‌های حل مسأله اجتماعی فرزندان. فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، ۱۲ (۴۷)، ۲۶۷-۲۷۹.

- Bowling, T. K., Hill, C. M., & Jencius, M. (2005). An overview of marriage enrichment. *The Family Journal, 13*(1), 87-94.
- Cook, R. M. (2016). *Parent-adolescent communication and adolescent depression after a partial hospitalization program*. Doctoral dissertation, University of Akron, Ohio.
- Herring, S., Gray, K., Taffe, J., Tonge, B., Sweeney, D., & Einfeld, S. (2006). Behaviour and emotional problems in toddlers with pervasive developmental disorders and developmental delay: Associations with parental mental health and family functioning. *Journal of Intellectual Disability Research, 50*(12), 874-882.
- Johnson, W. L., Manning, W. D., Giordano, P. C., & Longmore, M. A. (2015). Relationship context and intimate partner violence from adolescence to young adulthood. *Journal of Adolescent Health, 57*(6), 631-636.
- Koerner, A. F., & Schrodt, P. (2014). An introduction to the special issue on family communication patterns theory. *Journal of Family Communication, 14*(1), 1-15.
- Mohammadi, M., Esmaeily, M., & Nik, N. (2010). The effectiveness of group consultation in the method of transactional analysis over the student's communicative skills. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 5*, 1490-1492.
- Özmete, E., & Bayoğlu, A. S. (2009). Parent-young adult conflict: A measurement on frequency and intensity of conflict issues. *The Journal of International Social Research, 2*(8), 313-322.
- Popov, L. M., & Ilesanmi, R. A. (2015). Parent-child relationship: Peculiarities and outcome. *Review of European Studies, 7*(5), 253-263.
- Renk, K., Liljequist, L., Simpson, J. E., & Phares, V. (2005). Gender and age differences in the topics of parent-adolescent conflict. *The Family Journal, 13*(2), 139-149.
- Runcan, P. L., Constantineanu, C., Ielics, B., & Popa, D. (2012). The role of communication in the parent-child interaction. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 46*, 904-908.
- Siffert, A., & Schwarz, B. (2011). Parental conflict resolution styles and children's adjustment: Children's appraisals and emotion regulation as mediators. *The Journal*

- of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 172(1), 21-39.
- Stewart, I., & Joines, V.S. (2010). *TA Today: A new introduction to transactional analysis* (3rd ed.). Nottingham, England, and Chapel Hill, NC: Lifespace Publication.
- Straus, M. A. (1990). New scoring methods for violence and new norms for the conflict tactics scales. In M. A. Straus, & R. J. Gelles (Eds.), *Physical violence in American families: Risk factors and adaptations to violence in 8145 families* (Appendix B; pp. 535-559). New Brunswick, NJ: Transaction Books.
- Taheri, A., Zandipour, T., Pourshahriari, M., & Nafian Dehkordi, M. (2017). Investigating the effectiveness of transactional analysis therapy group on improving parent-child relationship among adolescent girls in Tehran City. *European Psychiatry*, 41, S448-S449.
- Tam, C.L., & Yeoh, S.H. (2008). Parental bonding and parent-child relationship among tertiary students. *Sunway Academic Journal*, 5, 111-127.